

ΣΜΥΡΝΑΪΚΑ ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ

Ο ΝΕΡΟΜΥΛΟΣ

ΕΝ μπόρεσα νὰ μὴ δεχθῶ τὴν πρόσκλησι καλοῦ μου φίλου, νὰ περάσω ἕνα σαββατοκύριακο στὴν ἐξοχὴ του. Κ' ἕνα σαββατόβραδο Αὐγουστιάτικο μὲ τὸ βραδυνοῦ τραῖνο πῆγα. Σὰν ἐφθασα ἐκεῖ, ἦταν νύχτα πιά καὶ δὲν ἔδλεπα τίποτα μέσα στοῦ σκοτάδι, γιὰ νὰ καταλάβω ἀν ἡ ἐξοχὴ ἐκείνη ἦτανε πραγματικῶς ὡμορφη, ὡς μοῦ τὴν παριστάνανε.

Ἐκεῖ βρῆκα ἀρκετοὺς φίλους καλεσμένους, καὶ μιὰ εἰλικρινῆ φιλοξενία ἀπὸ τὸν ιδιοκτῆτη φίλο μου. Ἄφου φάγαμε μὲ πολλὴ δρεξι κ' εὐθυμία, ἀποσυρθήκαμε νὰ κοιμηθοῦμε. Ὅλοι ἦτανε κυνηγοὶ κ' ἔπρεπε νὰ σηκωθοῦν πολὺ νωρὴς γιὰ τὸ κυνήγι τους.

Ἡ νύχτα ἦτανε βαρειά, στενόχωρη. Ἦσυχη νύχτα, ποῦ φύλλο δὲν κουνουσε, μὲ συννεφιασμένον οὐρανό.

Ἐγὼ δὲν μπορούσα νὰ κοιμηθῶ. Πέρασαν ὥρες δλόκληρες ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα κ' ἐγὼ ἤμουν ἀκόμα ἄγρυπνος.

Θὰ ἦταν ἴσως τρεῖς ἀπὸ τὰ μεσάνυχτα, ποῦ μόλις ἄρχισε νὰ μὲ παίρνη ἕνας μισὸς ὕπνος, κ' ἀκούω ἕνα παράξενο τραγοῦδι νᾶρχεται σὰν ἀπὸ πολὺ μακρυνά.

Μιὰ φωνὴ συμπαθητικὴ, ἀλλὰ βραχνή, μελαγχολικὴ, θρηνώδης, ποῦ μοῦ ἐπηρέασε δὲν ξέρω πῶς τὴν ψυχὴ. Ὁ ὕπνος ἐφυγεν ἀπὸ τὰ βλέφαρά μου, καὶ ἀνοῖξα τὰ μάτια μου, καὶ τέντωσα τ' αὐτιά μου, γιὰ ν' ἀκούσω τὸ μακρυνὸ ἐκεῖνο καὶ μυστηριῶδες τραγοῦδι.

Καὶ ἐπειδὴ δὲν ἄκουα καλά, σηκῶνομαι, ἀνοίγω τὰ παραθυροφύλλα καὶ, ἀκουθῶντας ἀπάνω στοῦ παράθυρο, στέκομαι ἤσυχα-ἤσυχα γιὰ ν' ἀκούσω καλλιτέρα. Τὸ σκοτάδι ἦτανε πυκνὸ καὶ ἡ ἤσυχία ἀπέραντη μέσα στὴ βαθειὰ σιωπὴ τῆς μαύρης νύχτας.

Σὲ λίγο, τὸ τραγοῦδι ἔσβυσε μέσα στοῦ σκοτεινὸ μυστήριον, ποῦ ἄπλωνε τριγύρω μου ἡ νύχτα, χωρὶς νὰ μπορέσω νὰ διακρίνω παρὰ λίγα λόγια δίχως συνέχεια, ἀλλὰ ποῦ μοῦ χύνανε στὴν ψυχὴ μιὰν

ἀνεξήγητη μελαγχολία, καὶ στὴ φαντασία μου φέρνανε πυρετὸ παράξενο. Σὰν νὰ μοῦ διαλαλούσανε, στὴν καρδιά μου μέσα, ὀλόκληρη τὴν τραγωδία τῆς ζωῆς καὶ τὸ μαρτύριο τοῦ θανάτου.

Δὲν ἄργησαν νὰ σηκωθοῦν οἱ ἄλλοι γιὰ τὸ κυνῆγι τους μόλις ρόδιζεν ἡ αὐγὴ, καὶ σηκώθηκα κ' ἐγὼ μαζί τους σχεδὸν ἄγρυπνος.

Ἄφου φύγανε, βγῆκα ἔξω νὰ περπατήσω.

Ἡ ἐξοχή ἦταν ὠραία πραγματικῶς. Ὅριζων ἀρκετὰ ἀνοιχτὸς καὶ δένδρα πολλὰ τριγύρω, καὶ παρακάτω ἓνα ζωντανὸ ἀμπέλι, καὶ πρὸς τὴ δύσι μιὰ χαράδρα, ἀρκετὰ πλατειὰ καὶ βαθειά, καὶ μέσ' στὴ μέση τῆς χαράδρας ἓνα ποταμάκι φειδωτὸ κυλοῦσε τὰ νερά του ἤσυχα καὶ δρόσιζε κἄτι ταπεινὲς καλαμιές, ποὺ πρασινίζανε στὴν ἀσπρίλα τῶν χαλικιῶν καὶ τῆ γαλανάδα τῶν νερῶν. Καὶ πρὸ πέρα, ἀντικρῦ, παραπάνω ἀπὸ τίς καλαμιές, ἓνας βράχος, ἄγριος, σὰν μαρμαρωμένος Κύκλωπας, καὶ δεξιὰ στὸ βράχο, ἓνας νερόμυλος, καὶ πρὸ πέρα ἀπὸ τὸ νερόμυλο κἄτι ἐρείπια, κἄτι συντρίμμια, μὲ χορταράκια κίτρινα στοὺς ρημασμένους τοίχους καὶ λυγαριές ἀνάμεσα στὶς σωριασμένες πέτρες καὶ τὰ κεραμίδια τὰ θρυφαλισμένα.

Ὁ νερόμυλος καὶ τὰ συντρίμμια μοῦ θυμίσανε τὸ τραγοῦδι τῆς νύχτας, καὶ θέλησα νὰ ρωτήσω ἓνα γεροντάκο, ποῦ τὸν εἶδα παρακάτω νὰ σελώνῃ ἓνα ἄλογο.

— Δὲν μοῦ λές, μπάρμπα, ποιὸς ἦταν ἓνας ποῦ τραγουδοῦσε τὴ νύχτα; τὸνε ρώτησα.

— Χμ! ἔκανεν ὁ γεροντάκος, καὶ κούνησε ἓνα - δυὸ φορές τὸ συμπαθητικὸ του κεφάλι, σὰν νᾶθελε νὰ μοῦ δεῖξῃ ὅτι τὸνε ρώτησα γιὰ πράγματα πολὺ σπουδαῖα. Καί, ἀφίνοντας κατὰ μέρος τὸ σέλωμα τοῦ ἀλόγου του, κάθησε στὴν πεζοῦλα, ξερόδηξε καί, δείχνοντάς μου τὰ ἐρείπια ποῦ παρατήρησα μέσα στὴ χαράδρα, μὲ ρωτᾷ:

— Βλέπεις ἐκεῖ κάτω τὰ χαλάσματα ἐκεῖνα;

— Τὰ βλέπω, μπάρμπα.

— Ἔ! λοιπὸν αὐτὰ τὰ χαλάσματα γιὰ μένα εἶνε μιὰ ζωντανὴ καὶ πολὺ λυπητερὴ ἱστορία.

Καὶ κούνησε τὸ κεφάλι του μὲ τέτοιον τρόπο, ποῦ μοῦ ἀνοιξε φοβερὰ τὴν ὄρεξι νὰ τὸν ἀκούσω. Τὸνε παρακάλεσα λοιπὸν νὰ μοῦ διηγηθῇ τὴν ἱστορία του.

— Αὐτὰ ἐκεῖ τὰ χαλάσματα, ἄρχισε νὰ λέγει ὁ γεροντάκος, δείχνοντας μὲ τὸ χέρι του πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο, ἦτανε νερόμυλος, καληώρα σὰν κ' ἐκεῖνον κ' ἔδειξε καὶ πάλι μὲ τὸ χέρι του τὸ νερόμυλο. Μαστρογιάννη λέγανε τὸ νοικοκύρη του. Καλὸς ἄνθρωπος, θεοφοβούμενος ἄνθρωπος, μὰ ἀφόθυμος. Ζοῦσε καλά καὶ ἄξια μὲ τὴ γυναῖκα του καὶ τὰ παιδιὰ του. Δυὸ ἀγόρια, ἓνα κορίτσι. Εἶχε κ' ἓναν παραγιοῦ. Αὐτὸς τὸν ἀνάθρεψε. Δουλευταδικο καὶ τίμιον παιδί. Σκοτωνοῦντανε στὴ δουλειά. Μιὰ μέρα, δὲν ξέρω πῶς, ὁ διάβολος πῶχει πολλὰ πόδια, βάζει τῶνα του τὸ πόδι μέσ' στοῦ Μαστρογιάννη τὸ μῦλο. Ὁ μύλος ἄνω - κάτω. — Ὅξω, ἄτιμε, ὄξω!.. κλέφτη, ὄξω!.. φωνάζει ἀφιονισμένος ὁ Μαστρογιάννης καὶ μὲ τίς κλωτσιὰς πετᾷ τὸν παραγιοῦ του μέσ' στὸ δρόμο ἓνα πρωτῆ. — Βρῆ

Μαστρογιάννη, τί τρέχει; τὸν ρωτοῦμ' ἐμεῖς ποῦ τρέξαμε.— Κλέφτης, ἀνάθεμά τον, κλέφτης! φεῖδι ἀνάτρεφα, φεῖδι, μακριὰ κ' ἀπομάκρυνα, ἀγνωσία ἔκανα, ἀγνωσία!... φώναζε ὁ Μαστρογιάννης κί' οὔτε ν' ἀκούσῃ ἤθελε κανένα μας.

— Πέ μου, Μαστρογιάννη, τί σοῦκανα, τί σοῦκλεψα; ρωτοῦσε τὸ καϋμένο τὸ παιδί καὶ τρέχανε τὰ μάτια του σὰν βρῦσες.

— Ὅξω, κλέφτη, ὄξω φεῖδι, φώναζε καὶ κλωτσοῦσε φρενιασμένος ὁ Μαστρογιάννης χωρὶς ν' ἀκούῃ οὔτ' ἐμᾶς οὔτε τὴ γυναῖκα του, οὔτε τὰ παιδιά του ποῦ τὰγαποῦσαν τὸ παιδί.

Ἄλλάζει παραγιοῦ. Περνοῦνε χρόνια, πέντε, ἕξη... Κατάρρα μέσ' στοῦ σπιτικὸ τοῦ Μαστρογιάννη...

Τὴ στιγμὴ αὐτὴ ἀκούεται μιὰ φωνὴ μακρυνή:

— Μπαρμπαθανάση η η... ἔλα, πᾶμε...

Ὁ γεροντάκος τότε ἀφοῦ ἀπάντησε « Ἐφταξα α α... » τοῦ λέγει:— Μὲ συμπάθειο ἀφεντικὸ, θὰ πάω στὴ χώρα, μὲ φωνάζουνε. Τὸ βράδῳ θὰ στραφῶ καὶ σοῦ τελειῶνω τὴν ἱστορία.

Ὅλη τὴν ἡμέρα τὴν πέρασα μὲ ἀνυπομονησία. Ἡ περιέργειά μου ἦτανε μεγάλη ν' ἀκούσω τὸ τέλος τῆς ἱστορίας.

Τὸ βράδῳ ὅλοι κουρασμένοι ἐτοιμασθήκαμε νὰ φᾶμε νωρὶς-νωρὶς καὶ νὰ κοιμηθοῦμε, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ γυρίσουμε στὴ Σμύρνη μὲ τὸ πρῶνὸ τραῖνο. Στὶς ὀκτώ, εἶχαμε τελειώσει πλέον τὸ φαγὶ μας, μὲ εἰδοποίησαν ὅτι ἦλθεν ὁ γεροντάκος, ἀλλ' ὅτι θ' ἀργήσῃ νὰ μὲ ἰδῇ, ὡς νὰ βολέψῃ τὸ ἀλογό του, καὶ νὰ τελειώσῃ καὶ τὴ δουλειά του.

Τέλος θὰ ἦταν ἐννιάμιση ποῦ τὸν ἀντάμωσα, ὄξω, κάτω ἀπὸ μιὰ κληματαριά. Ἡ νύχτα ἦταν ἴδια μὲ τὴ χθεσινή. Ὅλοι οἱ φίλοι μου εἶχαν κοιμηθῆ καὶ ἡ σιωπὴ ἦταν καὶ πάλι μεγάλη. Μόλις μᾶς ἔφθαναν κάτι ἀκτίνες ἀπὸ τὸ φανάρι, ποῦ ἦταν κρεμασμένο ὄξω ἀπὸ τὴν πόρτα τοῦ Κούλα τοῦ φίλου μου, καὶ φώτιζαν τὸ κουρασμένο πρόσωπο τοῦ Μπαρμπαθανάση, ὅταν ἄρχισε νὰ μοῦ διηγεῖται πάλι τὴν ἱστορία του.

— Κατάρρα μέσ' στοῦ σπιτικὸ τοῦ Μαστρογιάννη καταπῶς ποῦ σοῦλεγα. Σὲ τρεῖς μῆνες μέσα χάνει καὶ τὰ δυὸ του ἀγόρια. Τῶνα τῶκοφεν ὁ Σιδηρόδρομος, τᾶλλο τῶκαψε ἡ φωτιά. Ἀπελπισμένος ὁ Μαστρογιάννης πέφτει σὲ συλλογή, γίνεται παράξενος, φωναλᾶς κ' ἀπὸ τὴ μιὰ μεριά φεύγανε δυσαρεστημένοι οἱ πελάτες του, ἀπὸ τὴν ἄλλη ξεχαρβαλωνόντανε ὁ μῦλος του. Χώθηκε στὸ χρέος ὡς τὰ ὕστερα. Κατάρρα στὸ Μῦλο οἱ δανεισταὶ του καὶ δὸς του δικαστήρια. Περνοῦνε μῆνες, περνοῦνε χρόνια καὶ σφραγισμένος ἀκόμα ὁ μῦλος. Χάρβαλο ὁ μῦλος, ρημάδι ὁ μυλωνᾶς. Οὔτε ψωμί... Ἦτανε βράδῳ. Λυπητερό βράδῳ. Τὸ φεγγάρι συχνοκρυβοῦντανε στὰ μαῦρα σύννεφα. Ἀξέχαστη βραδεῖά. Ἐγὼ ἐρχόμουν ἀπὸ τὴ χώρα.— Θανάση! Θανάση! ἀκούω κάτι φωνές γυναικίσαιες. Τρέχω καὶ βλέπω στὴν κώχη τοῦ Μύλου δυὸ γυναῖκες. Ἡ γυναῖκα καὶ ἡ κόρη του.— Τὸν εἶδες στὴ χώρα; μοῦ λένε ἀνήσυχες.— Ὅχι, τοὺς λέγω.— Γιατί ν' ἀργήσῃ ἀράγες; μοῦ λένε.— Ὑπομονή, τοὺς λέγω, δικαστήρια τὰ λέν αὐτά, τοὺς λέγω, καὶ φεύγω. Ἀκόμα δὲν εἶχα κάνει:

δέκα βήματα, κ' ἀκούω ἕναν παράξενο κρότο. Σάν κᾶτι νά κατρακυλοῦσε ἀπό τὸ βράχο πέρα. Σταματῶ κ' ἀφιγκράζομαι. Σάν γογγυτὸ μούρχούντανε στ' αὐτιά μου. — Θανάση, φωνάζουν οἱ γυναῖκες τρομαγμένες. Ξαναγυρίζω. — Τί νάνε αὐτό; μοῦ λέν. — Σάν κακὸ σημάδι, τοὺς λέγω. — Πᾶμε νά δοῦμε; μοῦ λέν. Πᾶμε, τοὺς λέγω. Καί τρέχομε. Ὅσο πᾶμε καί τὸ γογγυτὸ πιὸ ἄγριο, καί τὸ καρδιοχτύπι μας πιὸ δυνατὸ. Τί ἦταν; Ἕνας ἄνθρωπος σωριασμένος. Ποιός; Τί κακὸ γέννηκε, ποῦ νά στά λέω! Τὰ σύννεφα παραμερίσανε καί τὸ φεγγάρι μᾶς δείχνει βουτηγμένο μέσ' στὸ αἷμα του τὸ Μαστρογιάννη. Τραβοῦνε τὰ μαλλιά τους οἱ γυναῖκες κ' ἠχολογοῦν οἱ θρῆνοι τους μακριὰ καί τρέχουν οἱ γειτόνοι. Πᾶει, μάτια μου, ὁ Μαστρογιάννης, πᾶει. Νάταν κ' ἄλλος. — Τί νύχτα ἐκείνη! Πῆγα τὸ νου νὰ χάσω. Ράγισε ἡ καρδιά μου καί κόπηκε τὸ αἷμά μου. Πῶς νά παραγορήσω τίς ταλαίπωρες; Τί νὰ τοὺς ποῦμε καί τί νὰ τοὺς κάνουμε; Συφορὰ ποῦ δὲ μεταγέννηκε. Τρεῖς νύχτες εἶχα νὰ κοιμηθῶ. Δὲν περνοῦνε πεντέξη μῆνες κ' ἀποδέχομ' ἕνα παλληκᾶρι. Καλοντυμένο, πρόσχαρο κ' ἠλιοκαμμένο παλληκᾶρι. — Τί κάνεις, κύρ Θανάση; μοῦ λέγει — Καλά, τοῦ λέγω. — Μὲ θυμᾶσαι, κύρ Θανάση; μοῦ λέγει — Ὅχι, τοῦ λέγω, καί τὸν κυττάζω μέσ' στὰ μάτια. — Δὲν εἶμ' ἐγὼ ὁ Νικολάκης; μοῦ λέγει, ὁ παραγυιὸς τοῦ συχωρεμένου; μοῦ λέγει — Μωρὲ παιδί μου, ἐσύ 'σαι; τοῦ λέγω. Ἐσύ μεγάλωσες, τοῦ λέγω.

Μὲ τὰ πολλὰ καί νὰ μὴν τὰ πολυλογῶ, μοῦ λέγει πὼς βρῆκε δουλειὰ στὴν Ἀλεξάνδρα, πὼς ἔκανε παραδάκια, καί πὼς ἡ μόνη του ἐπιθυμία ἦταν νὰ ἀποδείξῃ στὸ Μαστρογιάννη μιὰ μέρα πὼς αὐτὸς δὲν ἦταν οὔτε φεῖδι, οὔτε κλέφτης, μὰ φεῖδι καί κλέφτης ἦταν ὁ κύρ Μανώλης ὁ Πρεβολάρης, ὁ φίλος του, καί ὁ γυιὸς του ὁ Μῆτρος, ποῦ τοῦ βάζανε λόγια γιὰ νὰ τὸν πετάξῃ, καί νὰ πάρῃ αὐτὸς τὴν κόρη του καί τὸ μῦλο του καί ποιὸς ξέρει ἂν αὐτοὶ δὲν ἦταν πάλι αἰτία νὰ κόψῃ ὁ σιδηρόδρομος τὸ ἕνα του ἀγόρι, καί νὰ κάψῃ ἡ φωτιά τὸ ἄλλο του. Ἀνατρέχισσα, σάν ἄκουσα νὰ μοῦ τὰ λέγῃ αὐτὰ ὁ Νικολάκης. — Μωρὲ, παιδί μου, τί λές; τοῦ λέγω. — Αὐτὰ ποῦ σοῦ λέγω, μοῦ λέγει. — Μωρὲ παιδί μου, γιὰ τοῦτο ὁ κύρ Μανώλης κατάντησεν ἀόμματος καί τότε δέρνει ἡ πεῖνα καί ἡ κακομοιριά, κ' ὁ γυιὸς του ὁ Μῆτρος σερσέμιωσε καί γέννηκε σάν παλαβός, καί ξενουτᾶ σὶς ἀκροποταμιές, καί τραγοῦδᾶ ὀλονυχτὶς πάνω στὰ χαλάσματα τοῦ μύλου κᾶτι τραγοῦδια τοῦ κεφαλιοῦ του, καί κρύβεται τὴ μέρα μέσ' σὶς καλαμιές καί πίσω ἀπὸ τὸ βράχο; — Ἐ! κύρ Θανάση, μοῦ λέγει, ὁ Θεὸς δὲν εἶνε ἀρδανίτης. Πληρώνει ὁ Θεός, πληρώνει. Μὰ κ' ἐγὼ δὲν ξέχασα τίς καλωσύνες τῆς Μαστρογιάννενας, ποῦ μ' ἀνάθρεψε. Ἄμα ἔμαθα τὴ δυστυχία της, εἶπα μέσα μου: «Μητέρα μου εἶνε, νὰ τὴ σταθῶ πρέπει». Τί λές, κύρ Θανάση, θὰ μὲ θελήσῃ ἄνδρα της ἢ κόρη της; — Τὴ θές; τοῦ λέγω. — Τὴ θέλω, μοῦ λέγει. — Πᾶμε, τοῦ λέγω. — Πᾶμε, μοῦ λέγει.

— Νάτονε, λέγω στὴ Μαστρογιάννενα, ἄμα ἤμπαμε στὴν καλύβα της. Χειμῶνας καιρὸς ἦτανε.

— Μαστρογιάννενα, λέγει με βουρκωμένα μάτια ὁ Νικολάκης, παιδί σου εἶμαι, μάννα μου εἶσαι... Καὶ τῆς φιλᾶ τὸ χέρι. Ἐκεῖνη ἀποσβολώθηκε. Ἀπάνω στὴν ὥρα μπαίνει κ' ἡ Λενιώ, ἡ κόρη τῆς.— Λενιώ, τῆς λέγω, νά, ὁ Ἥλιος σου. Καὶ νά, τὰ δάκρυα ἀπ' ὄλων ὠν τὰ μάτια. Ἐκεῖνο ἦτανε μυστήριο, ἦτανε λειτουργία. Τὰ ἅγια τῶν ἁγίων σηκώνανε τὴν ὥρα ἐκεῖνη, στῆς Μαστρογιάννενας τὴν καλυβίτσα. Νὰ μὴ στὰ πολυλογῶ παντρεύομε τὴ Λενιώ με τὸ Νικολάκη καὶ σὲ λίγες μέρες μάννα, κόρη καὶ γαμπρὸς φύγανε στὴν Ἀλεξάνδρα, ὥρα τους καλή. Ἀπὸ τότες ὁ Μῆτρος, νύχτα δὲν περνᾶ πού νὰ μὴν τραγουδήσῃ τὸ λωλό του τὸ τραγουδί, σὰν δεκοχτούρα... νά, νά, ἄκου. Ἀκοῦς τὸ σαματά; Αὐτὸς εἶνε. Πέτρες ρίχτει... Τώρα θὰ τὸν ἀκούσης νὰ τραγουδᾷ πάλι.

Καὶ πραγματικῶς ἄκουσα νὰ πέφτουν πέτρες ἀπάνω σ' ἄλλες πέτρες, σὲ λίγο κᾶτι σκληριῆς ἄγριες, πού ἀντιλαλήσανε ἀνατριχιαστικά στῆς νύχτας τῆ σιγαλιά, καὶ ὕστερα τίποτα. Δὲν περνοῦν δυὸ λεπτά κι' ἀκούω νὰ τραγουδᾷ. Αὐτὴ τῆ φορά ἄκουα πολὺ καλὰ τὰ λόγια τοῦ τραγουδιοῦ:

Τοῦ μύλου τὰ γκρεμίσματα
τὸν τάφο ἔχουνε θρέψει,
ἄλλοίμονό μου!
Καὶ θὰ γκρεμίσουν κ' οἱ ἐκκλησιές,
ὁ χάρος ἂν θεριέψῃ,
καταμεσῆς τοῦ δρόμου.

Γκρεμῖνᾷ ὁ μῦλος καὶ γελᾷ
ὁ χάρος μέσ' στὴ μέση...
ἄλλοίμονό μου!

Ποιὸς εἶν' ἐκεῖνος πὺν μπορεῖ
νὰ μὴ με συμπονεῖ
ποῦμαι παιδί τοῦ δρόμου;..

Σ μύ ρ ν η, 1909.

Χρ. ΒΑΣΙΛΑΚΑΚΗΣ

ΣΚΟΡΠΙΑ ΦΥΛΛΑ

* Εἶνε εὐκόλον βέβαια νὰ περιφρονῇ κανεὶς τὴν ζωὴν, ὅταν εἶνε πτωχός. Ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς θάρος εἶνε νὰ ἠξεύρῃ νὰ τὴν ὑποφέρει.

* Εἰπῆτε εἰς μίαν γυναῖκα ὅτι εἶνε ὠραία, καὶ ὁ διάβολος θὰ τῆς τὸ ἐπαναλαμβάνῃ δεκάκις καθ' ἑκάστην.

* Ἡ γυνὴ ὑποχωρεῖ μόνον ὅταν ἦνε βεβαία ὅτι ἐνίκησε. Τὰ ἐξοδα τοῦ πολέμου πληρώνει ὁ δῆθεν νικητῆς τῆς.